

FÖR VINDEN, SKINGRADE

Lika delar brittisk socialrealism, lika delar somalisk diaspora. Med innerligt allvar, exakta samtidsreferenser och en förmåga att frambesvärja magi också i det mest hopplösa, närmar sig Warsan Shire bit för bit flyktingskapets dolda smärtpunkter. Jenny Högström har läst en debutant som gör skäl för sin hype.

[Lyssna på recensionen? Klicka på pilen!]

Redan innan jag slår upp somalisk-brittiska poeten Warsan Shires diktsamling *Välsigna dottern*, som utkom i mars, har jag en melodi ringande i huvudet. Det är Billie Holiday som med omisskännlig stämma sjunger "God Bless The Child" i den odödliga dängan från 1941. Raden lyder i sin helhet: "God bless the child that s got his own" – "Gud välsigne barnet som har sitt eget" – och enligt Holidays självbiografi *Lady sings the blues* var detta ursprungligen hennes egen replik en gång när hennes mamma vägrade låna henne pengar. I låten har den ironiska kommentaren förvandlats till ett melankoliskt omkväde och man brukar säga att den är det svarta Amerikas version av "Over the rainbow" med sin säregna blandning av sorg och hopp. Men när låten först poppar upp i huvudet känner jag ännu inte till dessa detaljer. Den bara är där, omedelbart, som ett perfekt soundtrack. Och det är sannerligen inte sista gången som brottstycken av musik kommer seglande under läsningen av Warsan Shires diktsamling.

Men låt mig dröja vid Holiday och hennes textrad en liten stund, och det där barnet som "har sitt eget", det vill säga som får klara sig själv. För i det engelska originalet av Warsan Shires diktsamling finns ett svar redan i boktiteln: *Bless The Daughter Raised By A Voice In Her Head*. I Aska förlags svenska utgåva av boken, *Välsigna dottern*, återfinns det svaret istället i diktsamlingens inledande dikt, "Extreme girlhood", som slutar med raderna:

/.../

Mamma, jag tog mig

**ut ur ditt hus
levande, uppfostrad
av rösterna
i mitt huvud.**

I en barndom som hos Shire är präglad av flykt och krig är barnet alltså en dotter som är uppfostrad av rösterna i sitt huvud. Dessa röster går att tolka både som tecken på galenskap eller trauma – och som ett sätt att sluta fred med sina inre demoner istället för att bekämpa dem eller skrämmas av dem. En annan aspekt som också finns hos Holiday är denna: att uppfostras av rösten i sitt huvud, det vill säga av sig själv, är detsamma som att *inte* uppfostras av dem som borde ha gjort det: föräldrarna. Därför heter diktsamlingens första del ”Det som inte dödar oss”, vilket alluderar på det berömda Nietzschecitatet ”Det som inte dödar dig gör dig starkare”. (Kanye West, någon?) Att sista ledet i mottot är utelämnat går antingen att tolka som att det är underförstått – eller som ett ifrågasättande av idén om att motgångar verkligen hårdar en, ett utslag av svart humor. Att de skapar överlevnadsstrategier tycks däremot vara ett faktum.

På det här viset vecklar Warsan Shires dikter, på en gång bildliga och konkreta, ut sig inför ens ögon. Shire refererar till tv-program och poplåtar, till mord och misär. Tilltalet är sakligt, intimt och innerligt med bönen och välsignelsen som återkommande figur; det är suror ur Koranen och uppdiktade skyddshelgon som gestaltas i rätt skeva existenser. Det finns ett du, det finns ett jag, ett vi, det finns ett helt persongalleri av syskon, föräldrar, släktingar och andra karaktärer ur den somaliska diasporan: hooyo (mamma), sharmuto (slampan), abti (farbror), och så vidare.

Biografiska läsningar är inget självändamål men i fallet Warsan Shire tycks det helt relevant. Poeten är född i Nairobi i Kenya 1988, av somaliska föräldrar. Pappan var politisk journalist och förläggare, och mamman 18 år. Ett år senare flydde de till England och 1991 utbröt inbördeskriget i Somalia. Shire växte upp i nordvästra London och fick hitta sina egna vägar när också föräldrarna var nya i det nya landet. Dikterna berättar om bulimi och ocd. Om sex och droger som ångestdämpande medel. Om att ha flykten och kriget i sitt dna. Inskrivet i kroppen och i det kollektiva minnet. Släktingar visade fotografier från hemlandet: så här såg det ut före kriget, så här ser det ut nu.

I podden från CBC Radio (6/4-22) berättar Warsan Shire om hur hon via skriverworkshops upptäckte poesins och skrivandets terapeutiska funktion och den djupa lättnad hon kunde erfara av att skriva ner något. Den första dikt hon läste var en dikt av Chinua Achebe och fascinerades av diktens inventering av ondskan. Shire började också intervjua släktingar och upptäckte att hon ställde frågor om deras liv och historia som ingen frågat om annat än på Migrationsverket.

Hon fick ansvaret att förvalta deras berättelser. De är också mina”, som hon säger.

Warsan Shire har publicerat flera chap books varav *Lära min mor att föda* finns översatt till svenska sedan tidigare. Hon har haft ett mycket populärt Tumblr-konto. För den stora publiken slog Shire dock igenom i samband med Beyoncé's visuella album *Lemonade* 2016, som innehöll flera av hennes dikter.

Välsigna dottern är hennes debutdiktsamling och består av dikter skrivna under en tioårsperiod och jag utgår från att det är poetens popularitet som gör att den svenska översättningen utkommer i stort sett samtidigt som originalet, i mars 2022. Boken är indelad i fyra partier, "Det som inte dödar oss", "Det här är inte en kärlekssång" (namnet på en låt av brittiska Public Image Limited), "Är du där Gud?" och "Vittnesbörd".

Tyvärr hittar jag en klassisk miss i korrekturet: några titlar skiljer sig mellan innehållsförteckningen och boken. "Extreme girlhood" heter till exempel "Extreme childhood".

Och nu är det dags för en fråga. *Välsigna dottern* må vara en utmärkt och suggestiv titel på en diktsamling. Men... låter den inte lite platt i jämförelse med originalet? Boken heter ju som vi har sett *Bless The Daughter Raised By A Voice In Her Head*, bokstavligen: "Välsigna dottern uppfostrad av en röst i sitt huvud"? Vad gäller boktitlar till översatta böcker så är det alltid förlaget som har sista ordet, inte översättaren. Det skulle vara intressant att höra hur Aska förlag har resonerat för att stryka halva titeln.

Generellt uppfattar jag nämligen Judith Kiros överföring av Warsan Shire till svenska som varsam och lyhörd snarare än drastisk. Som översättare är det lätt att dras med i en översättningsiver där allt ska översättas till varje pris. Men frågan är såklart vad man gör med ett språk så infiltrerat av engelska ord som svenskan. Här har Kiros gjort en i mina ögon perfekt avvägning: självklart ska textraderna "My loneliness is killing me" ur Britney Spears "... Baby One More Time" stå kvar på engelska. Självklart ska raden "At first I was afraid, I was petrified" ur Gloria Gayners överleveranthem "I will survive" stå kvar på engelska i Shires eget överleveranthem "Extreme girlhood", som i sin tur refererar till termen "extreme childhood trauma". Ord som "bitch", "mandem" och "stash", ska också vara på engelska. Lika självklart som att vardagliga ord förekommer på somali (i slutet av boken finns det också en kort ordlista för den som behöver det). Men i Shires hommage till den franska surrealisterna André Breton har man dock gjort en miss – Bretons dikt är på franska och heter "L union libre", inte "Freedom of love".

Annars imponerar Judith Kiros, som är kulturjournalist, skriver en avhandling i engelsk litteratur och som själv debuterade med den hyllade diktsamlingen *O* 2019, stort med sin översättning. Dikterna har en lugn, återhållen rytm, ett dovt grundackord precis som hos Shire, samtidigt som de kan brista ut i assonanser och alliterationer som "kacklade" och "fladdrade", "hus" och "huvud", "vettlös av tröst", "klar som en kallelse", "mjuk som en mogen mango" och "Välsigna vår söta Victoria".

Däremot vill jag bestämt lägga in mitt veto mot presens particip, särskilt med ett avslutande -s, som i "sjungandes", "vinkandes" eller "svävandes". Och formuleringen "efter åratat av att knulla kvinnor som inte kan uttala ditt namn" ekar av det engelska originalet.

Warsan Shires dikter har kallats för "poems of resilience". Resiliens innebär en förmåga att stå emot och klara förändring. Jag tänker på det när jag läser dikten "Assimilation" där diktens vi är "oförmögna att skära flyktingen ur hjärtat", det vill säga inte kan göra sig av med sin historia, sin smärta och sina minnen. Istället

bildas ett slags skydd: "Flyktingens hjärta utvecklar ofta / ett yttre lager. En assimilation" och "kan man inte gro den extra huden / dör man inom de första sex månaderna i värdlandet." Det rör sig om överlevnadsstrategier, återigen. Warsan Shire är bra på att hitta sådana metaforer. En annan sådan är spöket. I dikten "Välsigna spöket" påminner spöket som hemsöker diktjagets mamma om en partner som inte nödvändigtvis är önskad:

/.../

**I duschen löddrar det in hennes rygg
omfamnar henne då och då
bakifrån, tynger
ner henne**

/.../

Det förflutna framträder också som lukten av "rök från en osedd brand" som hänger kvar i näsborrharna fast det inte brinner någonstans, och i håret fast hon duschar. På så vis skriver Shire fram hur minnet sitter i kroppen. I sinnena. I det nya landet finns både nya och gamla helgon, nya och gamla gudar.

Till exempel knäböjer Warsan Shires unga bulimiska diktjag vid en toalett och tillber "de smala kvinnornas Gud". Hon drömmer också vita drömmar, drömmar om att vara vit. I dikterna pågår en parallell sakralisering och desakralisering. Att stå på knä vid toaletten och kräkas blir till en bön. Att knulla, en besvärjelse. Och ett besök på en nagelsalong förvandlas genom den utsträcka handen till ett besök hos en spådam. Medan surrealisten André Breton i sin dikt räknade upp sin älskades kroppsdelar – "min kvinna med en utters midja mellan en tigers tänder" – handlar Shires dikt om "min bror med ett slagsmål till mun, med tänder som en rad oskyldiga män som inväntar döden", "hans hals är en pistol som kastats i floden". En annan dikt som i sitt bildspråk delvis påminner om Breton, är diktsamlingens stora hit, "Hem". Dikten skrev Warsan Shire efter att ha besökt före detta somaliska ambassaden i Rom, som beboddes av somaliska flyktingar. I podd efter podd blir Shire ombedd att läsa den, och det gör hon, med djup röst och lugn diktion. Prosadikten "Hem" börjar med raden: "Ingen lämnar sitt hem såvida inte hemmet är hajens mun. /—/ Du lämnar bara ditt hem om hemmet inte tillåter dig att vara kvar." Och längre ner: "Ingen sätter sina barn i en båt om inte vatten är säkrare än land." Hem, denna förmodade urplats för trygghet, har i dikten förvandlats till en livsfarlig plats. Det står också: "Hem är en pistolmynning". Dessa metaforer blandas med ett slags logiska undersökningar av flyktens mycket konkreta betingelser och existentiella villkor. Jag tänker på Athena Farrokhzads hommage till Trinh T. Minh-Ha i *Vitsvit*: "Om du inte darrar när du korsar en gräns / så är det inte en gräns du har korsat".

Ingen lämnar sitt hem, ingen flyr, ingen utsätter sig själv eller sina barn för så mycket fara och sorg – om den inte måste.

I värdlandet sörjer sedan föräldrarna och barnen på olika sätt, främlingskapet tar sig olika uttryck. Spöket är med. Brandlukten. Föräldrarna drömmer på ett språk, barnen på ett annat. Men det finns stunder när allting upphävs. En mor ser leende tillbaka på: "ett fridfullt Somalia i backspegeln". En morbror som ligger med

kvinnor ”som inte kan uttala hans namn” får en nostalgisk uppenbarelse vid ”midnatt i gången för främmande mat”. En magisk tid, en magisk plats.

Det här är dikter som riktar sig till flyktingen, dottern, systemen, brodern, mamman, en morbror. Allesammans på ett eller annat sätt misslyckade, missanpassade, traumatiserade. Men dikten tröstar och förlåter. Dikten återkallar och återupprättar. Dikten upphöjer de misslyckade till helgon. ”Jag kan skriva dikten och få det att försvinna”, som det heter i dikten ”Baklänges”. På så vis är dikten exorcism. En ren och skär besvärjelse.

Warsan Shire
Välsigna dottern
Översättning Judith Kiros
Aska förlag, 2022

Författarfoto: Aska förlag